

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

गाझियाबाद विकास प्राधिकरण

विरुद्ध

जनकल्याण समिती, पुरी, गाझियाबाद आणि इतर.

९ जानेवारी, १९९६

[न्या. के. रामास्वामी आणि न्या. जी. बी. पटनायक]

भूसंपादन कायदा, १८९४:

कलम ४(१), ५-अ, ६, १७(४)— उत्तर प्रदेश राज्याने केलेल्या अधिसूचनेनुसार अधिसूचनेचा प्रचार करणे - उत्तर प्रदेश राज्याने केलेल्या तरतुदीनुसार- म्हणून अधिसूचना प्रसिद्ध न केल्याबद्दल कलम ४ (आय) अन्वये अधिसूचना रद्द केली जाऊ नये- कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचना काढणे आणि कलम ६ अन्वये घोषणा करणे- उत्तर प्रदेश सुधारणा कायदा, १९९० नुसार कलम १७ (४) मधील तरतुदीच्या अंमलबजावणीद्वारे एकाच वेळी प्रकाशित केले जाऊ शकते.

दिवाणी अपीलीय अधिकार क्षेत्र : दिवाणी अपील क्रमांक २०९९/१९९६.

अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या १९८६ च्या सी.एम.डब्ल्यू.पी.क्र.७१५५ मधील ३.११.८९ च्या निर्णय व आदेशावरून.

अपीलकर्त्यातर्फे ओ. पी. राणा, आर. बी. मिश्रा आणि राजू रामचंद्रन.

न्यायालयाचा खालील आदेश पारित करण्यात आला.

अनुमति दिली.

निवडणूक लढविणाऱ्यांना नोटीस बजावण्यात आली असली तरी ते प्रत्यक्ष किंवा वकिलांमार्फत हजर झालेले नाहीत.

आम्ही याचिकाकर्त्यांचे ज्येष्ठ वकील श्री ओ. पी. राणा यांचे म्हणणे ऐकले आहे. गाझियाबाद विकास प्राधिकरणाने भूसंपादन कायदा, १८९४ (थोडक्यात, 'कायदा') च्या कलम ४ (१) अन्वये २५ फेब्रुवारी १९८६ च्या अधिसूचनेद्वारे भूसंपादन सुरू केले; कायद्याच्या कलम १७ (४) अन्वये कलम ५ अ अन्वये चौकशी करण्यात आली आणि कलम ६ अन्वये २६ फेब्रुवारी १९८६ रोजी, घोषणापत्र करण्यात आले. अधिसूचना आणि घोषणापत्र दोन्ही एकाच वेळी १० एप्रिल १९८६ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आले. प्रतिवादी १ आणि २ यांनी अलाहाबाद उच्च न्यायालयात रिट याचिका क्रमांक ७१५५/८६ दाखल केली आहे ज्यात कलम ४ (१) अंतर्गत अधिसूचनेच्या वैधतेला आव्हान देण्यात आले आहे कारण कलम ४ (१) अंतर्गत आवश्यक असलेले स्थानिक प्रकाशन केले गेले नाही. कलम १७ (४) अन्वये अधिकाराचा

वापर चुकीच्या पद्धतीने करण्यात आला, तसेच कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचना आणि कलम ६ अंतर्गत घोषणा प्रकाशित होऊ शकले नाही. उच्च न्यायालयाने हा युक्तिवाद मान्य केला आणि ३ नोव्हेंबर १९८७ च्या आदेशाद्वारे रिट याचिका मंजूर केली आणि कलम ४ (१) ची अधिसूचना आणि कलम ६ अन्वये घोषणा रद्द केली. म्हणून, हे विशेष अनुमती अपील.

या कायद्याच्या कलम ४(१) नुसार कोणत्याही परिसरातील जमिनीची कोणत्याही सार्वजनिक कारणासाठी किंवा कंपनीसाठी आवश्यकता आहे किंवा आवश्यक आहे असे योग्य सरकारला दिसल्यास त्यासंदर्भातील अधिसूचना अधिकृत राजपत्रात आणि त्या परिसरात वाटप होणाऱ्या दोन दैनिक वर्तमानपत्रांमध्ये प्रसिद्ध केली जाईल, ज्यात किमान एक प्रादेशिक भाषेत असेल. यात १९८४ च्या सुधारणा अधिनियम ६८ ने भर घातली. तत्पूर्वी, यु. पी. च्या स्थानिक दुरुस्तीनुसार एका वृत्तपत्रात प्रसिद्ध होणे पुरेसे होते. जिल्हाधिकाऱ्यांनी संबंधित परिसरातील सोयीस्कर ठिकाणी देण्यात येणाऱ्या अशा अधिसूचनेच्या आशयाची सार्वजनिक सूचना देणे आवश्यक आहे. उत्तर प्रदेश राज्याने १९७४ च्या उत्तर प्रदेश भूसंपादन आठव्या/१९५४ च्या XXII द्वारे कलम ४ मध्ये सुधारणा केली, ज्याअंतर्गत "आणि" आणि "कलेक्टर" या शब्दांमध्ये खालील गोष्टी समाविष्ट केल्या जातील आणि नेहमी घातल्या गेल्या आहेत असे मानले जाईल. त्यातील तरतुदी खालीलप्रमाणे समाविष्ट करण्यात आल्या:

"कोणत्याही जमिनीच्या बाबतीत वगळता, कलम १७ च्या उपकलम ४ अन्वये राज्य सरकारच्या निर्देशानुसार कलम ५ अ मधील तरतुदी लागू होणार नाहीत".

दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे झाले तर, कलम १७ (४) अन्वये जमिनीची नितांत आवश्यकता असल्याचे सरकारचे मत असताना त्या भागात अधिसूचनेच्या प्रकाशनाची सक्ती रद्द करण्यात आली. कलम ५ अ अन्वये अधिकाऱ्यानी चौकशी पूर्ण केल्यावर स्थानिक प्रकाशनाची अट लागू होणार नाही. परिणामी, उच्च न्यायालयाचा निकाल अयोग्य ठरला. रिट याचिका मंजूर करताना ही दुरुस्ती उच्च न्यायालयाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आली नाही, हे दुर्दैवी आहे. परंतु कायद्यातील वैधानिक स्थानिक दुरुस्तीच्या अंमलबजावणीमुळे दोन वृत्तपत्रांमध्ये स्थानिक प्रकाशन बंद झाले आहे. स्थानिक वृत्तपत्रांमध्ये अधिसूचना प्रसिद्ध न केल्याबद्दल कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचनेचा भंग केला जात नाही.

कलम १७ (४) लागू होते का आणि केलेली कारवाई कायद्यातील तरतुदींशी विसंगत होती का, हा पुढचा प्रश्न आहे. परंतु, स्थानिक जी अधिसूचना दुरुस्तीसाठी कलम ४ (१) अन्वये प्रसिद्ध झाल्यावर व कलम १७ (४) अन्वये अधिकाराचा वापर करून जमिनीचा ताबा घेण्यासाठी कलम ६ अन्वये जाहीरनामा प्रसिद्ध करणे बंधनकारक पूर्वअट असल्याचे दिसून येते. कलम ६ अन्वये जाहीरनामा प्रसिद्ध झाल्यानंतरही, जमीन मालकाला किंवा संबंधित व्यक्तीस कलम ९ अन्वये

नोटीस देणे आवश्यक आहे आणि कलम ९ अन्वये नोटीस च्या तारखेपासून १५ दिवसांची मुदत संपल्यावर सरकारला जमिनीचा ताबा घेण्याचा अधिकार आहे. कलम १७ च्या उपकलम (२) च्या अंमलबजावणीद्वारे कलम १ अन्वये निवाडा देण्यात आलेला नसला, तरी ही जमीन सर्व बंधनांपासून मुक्त राहून शासनाच्या ताब्यात आहे. उत्तर प्रदेश राज्यात, १९९० चा ३२ आणि भूसंपादन (वैधता) कायदा १९९१, (१९९१ चा यूपी कायदा ५) रद्द करून, यूपी सुधारणा कायदा करण्यात आला आहे. २४ सप्टेंबर १९८४ रोजी कलम १७ च्या उपकलम (४) मध्ये एक तरतुद समाविष्ट करण्याचा विचार केला, ज्यात असे म्हटले आहे:

भूसंपादन अधिनियम, १८९४ च्या कलम १७ मध्ये, उत्तर प्रदेशला लागू केलेल्या अंमलबाजवणीमध्ये सुधारणा केल्यानुसार, त्यानंतर जो मुख्य अधिनियम म्हणून संबोधले जाईल, उपकलम (४) मध्ये शेवटी खालील तरतुदी समाविष्ट केल्या जातील आणि सदर चे परंतुक २४ सप्टेंबर १९८४ रोजी समाविष्ट करण्यात येईल असे मानले जाईल, म्हणजे कोणत्याही जमिनीच्या बाबतीत, कलम ४ उपकलम (१) अन्वये अधिसूचना २४ सप्टेंबर १९८४ रोजी किंवा त्यानंतर परंतु २ जानेवारी १९८९ पूर्वी अधिकृत राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आली आहे आणि या उपकलमांतर्गत योग्य शासनाने निर्देश दिले आहेत की कलम ५-अ मधील तरतुदी लागू होणार

नाहीत आणि जमिनीच्या संदर्भात कलम ६ अन्वये घोषणापत्र एकाच वेळी किंवा कलम ४, उपकलम (१) अन्वये अधिसूचनेच्या अधिकृत राजपत्रात प्रकाशित झाल्यानंतर कोणत्याही वेळी केले जाईल."

दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे झाले तर, उत्तर प्रदेश राज्याला लागू करण्यासंदर्भात कलम १७ (४) मधील तरतुदीच्या अंमलबजावणीद्वारे, कलम ४ (१) अंतर्गत अधिसूचना आणि कलम ६ अंतर्गत घोषणा एकाच वेळी प्रकाशित केली जाईल. कलम ९ अन्वये नोटीस बजावण्याची आणि १५ दिवसांची मुदत संपल्यानंतर ताबा घेण्याचा अधिकार समुचित प्राधिकरणाला आहे. त्यामुळे सरकारने, कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचना आणि कलम ६ अन्वये घोषणापत्र एकाच वेळी प्रसिद्ध केला नसता आणि संबंधित जमिनीचा ताबा तात्काळ घेतला नसता, असा उच्च न्यायालयाचा निष्कर्ष योग्य नव्हता.

त्या दृष्टीने, उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निकालात दिलेला निर्णय स्पष्टपणे बेकायदेशीर आहे. त्यानुसार, प्रस्तुत अपील या परिस्थितीत, खर्चाशिवाय मान्य करण्यात आले आहे.

अपील मंजूर.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X